

آموزش جغرافیا راهی نو با مشکلات بسیار

(قسمت سوم)

گروه جغرافیای دفتر برنامه ریزی و تألیف کتب درسی
مهدی چوبینه

پژوهشگاه علوم انسانی
رتال جامع علوم انسانی

مقدمه:

در دو شماره قبل به خطوط اصلی تغییرات در برنامه آموزش جغرافیا اشاره شد. اگرچه آنچه در دو سال گذشته در شورای برنامه ریزی گروه جغرافیا مورد بررسی قرار گرفت بارها و بارها با تجدیدنظر مواجه شد. و هر بار گوشه ای از ابهامات برنامه بر طرف گردید با این وجود از آنجا که این راهنمای برنامه برای اولین بار تولید شده است قدر مسلم ابهامات و تنگناهایی دارد و در جریان عمل و تبدیل برنامه به تألیف کتابهاست که این نقاط مبهم بیشتر آشکار می شود. بخشی که به اعتراف تیم تألیف فعلی از مشکل ترین و پیچیده ترین بخشهای کار برنامه ریزان درسی است. در این قسمت بار دیگر به سراغ بخش ابتدایی می رویم از آنجا که بخش ابتدایی مهمترین و زیربنایی ترین بخشهای آموزشی محسوب می شود در بعد

آموزش جغرافیا نیز می بایست این مهم رعایت می شد. با توجه به اینکه در جنب تهیه راهنمای برنامه درسی جغرافیا کار تکمیل راهنمای برنامه درسی مطالعات اجتماعی و تألیف کتابهای دوره ابتدایی آن آغاز شده بود می بایست نوعی پوشش و ارتباط افقی میان راهنمای آن برنامه و برنامه جغرافیا بوجود می آمد. از این رو ضمن رعایت امانت، بخشهای مرتبط با جغرافیای آن راهنما استخراج شده و جزئیات آن مورد استفاده قرار گرفتند در ادامه این بحث مطالب مربوط به اهداف برنامه جغرافیا در دوره راهنمایی ضمن توجه به مشکلات موجود مطرح می شود در این بخش نیز از کلیه عزیزان و دست اندرکاران تعلیم و تربیت و معلمان و دبیران گرامی می خواهیم تا در هر چه بهتر شدن این برنامه ها ما را یاری نمایند و با ارسال نظرات و انتقادات خود در این امر مهم مشارکت نمایند.

سال	مخاطرات و بلاای طبیعی	حفاظت محیط زیست	نقشه و نمودار مهارت‌های جغرافیایی	جغرافیای ریاضی
پنجم	- معرفی بلاای طبیعی	- اثر انسان بر محیط طبیعی در جهت بهره برداری از آن (مطلوب - نامطلوب)	مهارت‌های ذهن جغرافیایی ۱- درک ارتباطات از قبیل ارتباط بین تصویر و متن ۲- خواندن جداول و تفسیر ۳- خواندن تقویم ۴- استفاده از منابع تحقیق اولیه و ثانویه ۵- تجسم زندگی در مکان‌های دیگر ۶- آدرس دادن و یافتن یک نشان مهارت‌های عملی ۱- توانایی استفاده از کره جغرافیایی و نقشه و وسایل ساده هواشناسی ۲- توانایی در بهره گیری از یک بازدید عملی ۳- توانایی در ارائه اطلاعات (تهیه طرح، نقاشی، طراحی نمودارها، جداول، نقشه‌ها، تهیه گزارش و ارائه آن) ۴- برخورد عاقلانه به هنگام مواجهه شدن با مخاطرات محیطی ۵- حفظ محیط زیست ۶- رعایت و حفظ بهداشت فردی و اجتماعی ۷- پروژه های تحقیق گروهی جغرافیایی	

اهداف کلی آموزش جغرافیا در دوره ابتدایی (در چهارچوب طرح مطالعات اجتماعی)

- ۱- آشنایی با دانش جغرافیا (مفاهیم، اصول، اصطلاحات).
 - ۲- آشنایی با ویژگی های جغرافیایی سرزمین ایران.
 - ۳- تقویت حس علاقه به مین اسلامی ایران.
 - ۴- گسترش مهارت های نقشه و نقشه خوانی.
 - ۵- تقویت عادت به مشاهده دقیق و علمی محیط پیرامون.
 - ۱- گسترش مهارت های نقشه خوانی.
 - ۲- گسترش توانایی استفاده از وسایل مطالعه در جغرافیا.
 - ۳- گسترش توانایی انجام تحقیق جغرافیایی.
- ج - اهداف کلی در حیطه ارزشی:
- ۱- پرورش احساس قدردانی از خالق جهان و مواهب الهی.
 - ۲- تقویت حس علاقه به محیط پیرامون و سرزمین ایران.
 - ۳- تقویت حس مسئولیت نسبت به حفاظت از محیط زیست.
 - ۴- انگیزش حس همدردی و حمایت از ملل مستضعف.

اهداف کلی آموزش جغرافیا در دوره راهنمایی

الف - اهداف کلی در حیطه شناختی

- ۱- گسترش آشنایی با اصول، مفاهیم و اصطلاحات و قوانین دانش جغرافیا (طبیعی و انسانی)
 - ۲- گسترش آشنایی با ویژگی های نواحی جغرافیایی در مقیاس های مختلف و تنوع های محیطی.
 - ۳- گسترش آشنایی با روش های تحقیق در جغرافیا.
 - ۴- گسترش آشنایی با وسایل مطالعه در جغرافیا.
 - ۵- آشنایی با شیوه های بهره برداری منطقی از منابع و محیط.
 - ۶- گسترش آشنایی با شیوه های حفاظت از محیط زیست.
 - ۷- گسترش آشنایی با مخاطرات و بلاای طبیعی.
 - ۸- تعمیق شناخت روابط متقابل انسان و محیط.
 - ۹- آشنایی با مفهوم توسعه یافتگی و توسعه نیافتگی.
- ب - اهداف کلی در حیطه مهارتی:
- #### اهداف جزئی آموزش جغرافیا در دوره راهنمایی
- الف - اهداف مربوط به حیطه شناختی:
- ۱- گسترش آشنایی با اصول، مفاهیم و اصطلاحات و قوانین دانش جغرافیا (طبیعی و انسانی):
 - ۱-۱- گسترش آشنایی با موضوعات جغرافیای طبیعی (مثل ناهمواری ها، خاکها، آبها، پوشش گیاهی، ...)
 - ۱-۲- گسترش آشنایی با موضوعات جغرافیای انسانی (مطالعات شهری، روستایی، جمعیت و ...)
 - ۱-۳- آشنایی با مفاهیم جغرافیای ریاضی
 - ۲- گسترش آشنایی با ویژگی های نواحی جغرافیایی در مقیاس های مختلف و تنوع های محیطی:
 - ۲-۱- آشنایی با ویژگی های طبیعی و انسانی نواحی جغرافیایی ایران و درک تفاوت ها و شباهت ها.

- ۱-۱- توانایی توجیه نقشه
- ۱-۲- توانایی رسم کروکی
- ۱-۳- توانایی استفاده از راهنمای نقشه
- ۱-۴- توانایی استفاده از نقشه برای یافتن مکان‌های مورد نظر
- ۱-۵- توانایی محاسبه فواصل با استفاده از مقیاس نقشه.
- ۲- گسترش توانایی استفاده از وسایل مطالعه در جغرافیا:
- ۲-۱- توانایی استفاده از قبله‌نما
- ۲-۲- توانایی استفاده از کره، انواع نقشه، عکس، فرهنگ‌ها و کتب مرجع در مطالعات جغرافیایی
- ۳- گسترش توانایی انجام تحقیق جغرافیایی:
- ۳-۱- توانایی خواندن و ترسیم نمودار
- ۳-۲- توانایی جمع‌آوری اطلاعات و تهیه جداول
- ۳-۳- توانایی به‌کارگیری روش‌های ساده آماری
- ۳-۴- توانایی مشاهده مستقیم و دقیق (بازدید علمی) و تهیه گزارش.
- ۲-۲- آشنایی با ویژگی‌های سایر نواحی جهان
- ۳- گسترش آشنایی با روش‌های تحقیق در جغرافیا:
- ۳-۱- آشنایی با روش‌های اولیه جمع‌آوری و دسته‌بندی اطلاعات و روش‌های اولیه آماری
- ۴- گسترش آشنایی با وسایل مطالعه در جغرافیا:
- ۴-۱- آشنایی با قطب‌نما، کره جغرافیایی، عکس، مدل‌های جغرافیایی، انواع نقشه، فرهنگ‌ها و کتب مرجع
- ۵- آشنایی با شیوه‌های بهره‌برداری منطقی از منابع و محیط:
- ۵-۱- آشنایی با پیامدهای ناشی از بهره‌برداری‌های غیرطبیعی از منابع و محیط
- ۵-۲- آشنایی با روش‌های مطلوب و عاقلانه استفاده از منابع محیط
- ۶- گسترش آشنایی با شیوه‌های حفاظت از محیط زیست:
- ۶-۱- آشنایی با انواع آلودگی‌ها
- ۶-۲- آشنایی با علل آلودگی‌ها
- ۶-۳- آشنایی با پیامدهای انواع آلودگی‌ها
- ۶-۴- آشنایی با راه‌های جلوگیری و کنترل آلودگی‌ها
- ۶-۵- آشنایی با شیوه‌های حفاظت خاک، آب و پوشش گیاهی
- ۶-۶- آشنایی با علل تخریب و انهدام پوشش گیاهی و خاک
- ۷- گسترش آشنایی با مخاطرات و بلایای طبیعی:
- ۷-۱- آشنایی با علل و پیامدهای زلزله و سیل
- ۷-۲- آشنایی با راه‌های مقابله با زلزله و سیل
- ۸- تعمیق شناخت روابط متقابل انسان و محیط:
- ۸-۱- آشنایی با اثرات شیوه‌های مختلف زندگی و انواع فعالیت‌های اقتصادی بر محیط طبیعی.
- ۸-۲- آشنایی با اثرات محیط طبیعی بر زندگی انسان.
- ۹- آشنایی با مفهوم توسعه یافتگی و توسعه نیافتگی:
- ۹-۱- آشنایی با علل توسعه یافتگی و توسعه نیافتگی
- ۹-۲- آشنایی با برخی شاخص‌های توسعه
- ۹-۳- آشنایی با مفهوم توسعه پایدار.
- ۹-۴- آشنایی با برخی برنامه‌های توسعه در ایران و طرح‌های ملی
- ب- اهداف مربوط به حیطه مهارتی:
- ۱- گسترش مهارت‌های نقشه‌خوانی:
- ۱-۱- توانایی توجیه نقشه
- ۱-۲- توانایی رسم کروکی
- ۱-۳- توانایی استفاده از راهنمای نقشه
- ۱-۴- توانایی استفاده از نقشه برای یافتن مکان‌های مورد نظر
- ۱-۵- توانایی محاسبه فواصل با استفاده از مقیاس نقشه.
- ۲- گسترش توانایی استفاده از وسایل مطالعه در جغرافیا:
- ۲-۱- توانایی استفاده از قبله‌نما
- ۲-۲- توانایی استفاده از کره، انواع نقشه، عکس، فرهنگ‌ها و کتب مرجع در مطالعات جغرافیایی
- ۳- گسترش توانایی انجام تحقیق جغرافیایی:
- ۳-۱- توانایی خواندن و ترسیم نمودار
- ۳-۲- توانایی جمع‌آوری اطلاعات و تهیه جداول
- ۳-۳- توانایی به‌کارگیری روش‌های ساده آماری
- ۳-۴- توانایی مشاهده مستقیم و دقیق (بازدید علمی) و تهیه گزارش.
- تخلیل اهداف آموزش جغرافیا در پایه اول راهنمایی
- اهداف مربوط به حیطه شناختی
- ۱- آشنایی با دانش جغرافیا و کاربرد آن در زندگی
- ۲- آشنایی با چگونگی توزیع جمعیت در ایران
- ۳- شناسایی با مشکلات افزایش جمعیت
- ۴- آشنا شدن با اشکال ناهمواری
- ۵- شناخت عناصر آب و هوا
- ۶- آشنایی با عوامل مؤثر در آب و هوای ایران
- ۷- شناخت تأثیر اقلیم ایران بر فعالیتهای انسانی مردم کشور
- ۸- آشنایی با مفهوم گردش آب در طبیعت
- ۹- شناخت مشکلات و مسائل آب در ایران
- ۱۰- آشنایی با نقش مخاطرات طبیعی
- ۱۱- شناخت تأثیر انسان در ایجاد یا تشدید مخاطرات طبیعی
- ۱۲- شناسایی علل ایجاد سیل
- ۱۳- آشنایی با بی‌آمدهای ناشی از سیل
- ۱۴- شناسایی روش‌های مؤثر در کاهش سیل
- ۱۵- آشنایی با علل ایجاد خشکسالی
- ۱۶- آشنایی با بی‌آمدهای مؤثر خشکسالی

- توانایی استفاده از نمودارها و خواندن آن
- حفظ و مراقبت از محیط زیست
- برخورد عاقلانه به هنگام مواجهه با مخاطرات طبیعی.

تحلیل اهداف آموزش جغرافیا در پایه دوم راهنمایی اهداف مربوط به حیطه شناختی

- ۱- شناخت تقسیمات جغرافیایی
- ۲- آشنایی با علل شهرنشینی و مشکلات شهرها
- ۳- آشنایی با ویژگیهای روستا
- ۴- آشنایی با علل مهاجرت و پی آمدهای آن
- ۵- شناخت انواع آب و هوا در جهان
- ۶- شناخت منابع آب جهان
- ۷- آشنایی با مسائل و مشکلات آب در جهان
- ۸- شناسایی علل وقوع آتشفشان و زلزله و پی آمدهای آن
- ۹- آشنایی با اهمیت منابع تجدیدشونده و غیرقابل تجدید
- ۱۰- آگاهی از چگونگی تخریب پوشش گیاهی توسط انسان
- ۱۱- آشنایی با کاربرد انواع نمودار
- ۱۲- آشنایی با برخی ابزار جغرافیایی
- ۱۳- آگاهی از شکل و مختصات زمین
- ۱۴- آشنایی با روش محاسبه قبله و جهات جغرافیایی
- ۱۵- شناسایی موقعیت زمین در فضا
- ۱۶- مقایسه انواع راه‌ها با یکدیگر
- ۱۷- آشنایی با برخی عوامل توسعه در صنعت
- ۱۸- آشنایی با صنعت توریسم «جهانگردی»
- ۱۹- آشنایی با انواع کشاورزی جهان

اهداف مربوط به حیطه ارزشی - نگرشی

- ۱- تقویت علاقمندی دانش آموزان روستایی به محیط زندگی خود
- ۲- تقویت علاقمندی به داشتن خانواده‌های کوچک و محدود
- ۳- تقویت احساس مسئولیت نسبت به هموطنان در زمان وقوع مخاطرات طبیعی

- ۴- پرورش علاقمندی به حفظ محیط زیست
 - ۵- ایجاد احساس قدردانی از خالق جهان و مواهب الهی
- ### اهداف مربوط به حیطه مهارتی
- ۱- مهارتهای ذهنی جغرافیایی

- ۱۷- آشنایی با اهمیت توجه به محیط زیست
 - ۱۸- آشنایی با نقش و اهمیت پوشش گیاهی
 - ۱۹- آشنایی با اهمیت حیات وحش
 - ۲۰- آشنایی با نقشه و انواع آن
 - ۲۱- آشنایی با توجیه نقشه
 - ۲۲- آشنایی با ترسیم کروکی
 - ۲۳- شناسایی برخی از ابزار و مدل‌های جغرافیایی
 - ۲۴- آشنایی با موقعیت‌های مکانی پدیده‌ها
 - ۲۵- آشنایی با راه‌های جهت‌یابی
- ### حیطه ارزشی - نگرشی

- ۱- تقویت علاقمندی دانش آموزان به چشم اندازهای طبیعی و تناسی ایران
- ۲- تقویت علاقمندی نسبت به وطن دانش آموز
- ۳- تقویت علاقمندی به مطالعه تحقیق و تفحص
- ۴- پرورش احساس مسئولیت در برابر آلودگی‌های محیطی
- ۵- تقویت روحیه قدردانی نسبت به منابع طبیعی ایران
- ۶- پرورش احساس مسئولیت در قبال هموطنان آسیب دیده از مخاطرات طبیعی

حیطه مهارتی

- ۱- مهارتهای ذهنی جغرافیایی
- توانایی درک ارتباطات از قبیل ارتباط بین تصویر و متن
- توانایی درک تجسم زندگی در نواحی مختلف ایران
- توانایی تجسم تفاوت‌ها و تشابهات زندگی در نواحی مختلف ایران

۱- مهارتهای عملی جغرافیایی

- توانایی جهت‌یابی جغرافیایی
- توانایی خواندن جداول و تفسیر آنها
- توانایی بیان تفاوتها و تشابهات زندگی در نواحی مختلف ایران
- توانایی خواندن و ثبت داده‌های هواشناسی
- توانایی درک عکس و نقشه و بیان آن
- توانایی ترسیم کروکی از محل زندگی خود
- قدرت انجام کار با وسایل و ابزار یادگیری جغرافیا (کره، نشه، عکس، فیلم، قطب‌نما و ...) و ارائه اطلاعات از آنها

- درک پی آمدهای ناشی از افزایش جمعیت

- درک صرفه جویی در آب

- درک پیامدهای زلزله و آتشفشان

- درک استفاده عاقلانه از منابع تجدید شونده و غیر قابل تجدید

- درک نتایج تخریب پوشش گیاهی

۲- مهارتهای عملی جغرافیایی

- توانایی محاسبه فواصل روی نقشه به کمک مقیاس

- توانایی استفاده از انواع نمودارها (ستونی، منحنی، دایره ای)

- توانایی نحوه استفاده از کره جغرافیایی «جهان نما» و چگونگی

کاربرد آن

- توانایی تعیین موقعیت نقاط به کمک طول و عرض جغرافیایی و ...

- توانایی قبله یابی به روش ساده و روشهای دیگر جهت یابی

- توانایی مشخص کردن موقعیت زمین در منظومه و کهکشان

- توانایی کاربرد وسایل مختلف جغرافیایی مانند نقشه، نمودار،

کره، قطب نما، ارتفاع سنج

تحلیل اهداف آموزش جغرافیا در پایه سوم راهنمایی

اهداف مربوط به حیطه شناختی

۱- آشنایی با برخی از اصول جغرافیا

۲- آشنایی با مبحث ساختار جمعیت

۳- آشنایی با برخی خصوصیات فرهنگی ملت ها

۴- آشنایی با علل درونی تغییر دهنده چهره زمین

۵- آشنایی با علل بیرونی تغییر دهنده چهره زمین

۶- شناخت رابطه پوشش گیاهی با آب و هوا

۷- آشنایی با مفهوم اکوسیستم و نحوه ارتباط اجزای آن با یکدیگر

۸- شناسایی راههای مقابله با پی آمدهای زلزله

۹- شناخت بانکات ایمنی زلزله

۱۰- آشنایی با منابع آلوده کننده محیط زیست

۱۱- آشنایی با نقش سازمانهای حفظ محیط زیست

۱۲- شناسایی روشهای کنترل آلودگی

۱۳- آشنایی با منحنی میزان و مسائل آن در نقشه

۱۴- آشنایی با نحوه رسم نمودارهای ساده

۱۵- آشنایی با طرق استفاده از نقشه

۱۶- آشنایی با برخی وسایل جغرافیایی

۱۷- آشنایی با انواع حرکات زمین و آثار ناشی از آن

۱۸- آشنایی با آثار ناشی از شکل خاص زمین

۱۹- آشنایی با مفهوم توسعه و برخی شاخص های آن

۲۰- آشنایی با عوامل مؤثر در توسعه راه ها

۲۱- آشنایی با مکان یابی صنایع

اهداف مربوط به حیطه ارزشی-نگرشی

۱- تقویت علاقمندی به حفظ محیط زیست

۲- تقویت علاقمندی به جلوگیری از ایجاد یا کاهش منابع

آلوده کننده محیط زیست و مخالفت شدید با آلوده کنندگان محیط زیست

۳- ایجاد احساس قدردانی از خالق جهان به خاطر آفرینش زمین

اهداف مربوط به حیطه مهارتی

۱- مهارتهای ذهنی جغرافیایی

- درک روابط انسان و محیط

- درک مفهوم اکوسیستم و ارتباط متقابل اجزاء آن با یکدیگر

- درک جهانگردی در اقتصاد ملی

- درک پیامدهای زلزله

- درک پیامدهای آلوده سازی دریاها به وسیله نفت

۲- مهارتهای عملی جغرافیایی

- توانایی خواندن و ترسیم نمودار

- توانایی به کارگیری روشهای ساده آماری

- توانایی مشاهده مستقیم و دقیق «بازدید علمی» و تهیه گزارش

- توانایی جمع آوری اطلاعات و تهیه جداول

- توانایی استفاده از راهنمای نقشه

- توانایی توجیه نقشه

- توانایی محاسبه فواصل با استفاده از مقیاس نقشه

- توانایی از کره، انواع نقشه، عکس، فرهنگ ها و کتب مرجع در مطالعات جغرافیایی

- توانایی رعایت نکات ایمنی زلزله در زمان وقوع و قبل از آن